

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації

Яструб Олени Миколаївни на тему:

**«Український духовний спів у композиторській інтерпретації:
від М. Лисенка до О. Козаренка»**

на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – «Музичне
мистецтво» з галузі знань 02– «Культура і мистецтво»

Публічну презентацію наукових результатів дисертації
проведено на засіданні кафедри інтерпретології та аналізу музики
Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського
«26» серпня 2024 року, протокол № 1

Обґрунтування теми. Дисертацію присвячено обґрунтуванню концептуальних засад композиторської інтерпретації українського духовного співу у творчій практиці кінця ХІХ – ХХІ століть. Цей феномен ще не поставав предметом спеціального вивчення у всій повноті та складності. Попри наявність фундаментальної теорії церковного мистецтва (праці М. Антонович, Д. Болгарського, Н. Герасимової-Персидської, Л. Корній, Н. Сиротинської, О. Цалай-Якименко, О. Шевчук, Ю. Ясіновського) не охопленим залишається багатющий пласт композиторської творчості, який репрезентує життєдайну силу традицій духовного співу (від М. Лисенка до митців сьогодення). Відтак, концепція дисертації інспірована інтересом до композиторської інтерпретації українського духовного співу в професійній музиці кінця ХІХ – ХХІ століть.

Одним із багатьох прикладів актуалізації національних мистецьких пріоритетів у наш час є хорова мистецька практика, спрямована на відродження традиції духовного співу. Поява новітніх творів сучасних композиторів, фестивалів духовної музики, ревіталізація маловідомих широкому загалу шедеврів духовного співу (зокрема, православної монодії) засвідчують вирішальне значення духовного хорового мистецтва в національних культуротворчих процесах. Отже, *актуальність теми* обумовлена синхронізацією українського духовного співу як історичного явища, що вивчається в царині християнської антропології музики та сучасної виконавської практики, скерованої на привернення уваги до шедеврів національної духовної культури (в тому числі, в освітянській сфері).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі інтерпретології та аналізу музики згідно з планом науково-дослідницької роботи Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського в рамках комплексної теми «Інтерпретологія як інтегративна наука» (протокол №4 від 30.11.2017 р.). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради ХНУМ імені І. П. Котляревського (протокол № 4 від 26.11.2020 р.).

Мета дослідження – визначити концептуальні засади композиторської інтерпретації українського духовного співу в творчій практиці кінця XIX – XXI століть.

Об’єкт дослідження – український духовний спів у розмаїтті форм і жанрів історичного буття.

Предмет дослідження – його композиторська інтерпретація в професійній музиці на різних етапах формування національного стилеутворення.

Матеріалом дослідження обрано партитури хорових творів українських композиторів кінця XIX – XXI століть та їх наявні аудіо- та відеозаписи: 1) духовні твори *a cappella* М. Лисенка: «*Боже великий, єдиний*» (1885); «*Херувимська пісня*» (1898), кондак Різдва «*Діва днесь пресущественнаго раждаєт*» (1893), духовний концерт «*Камо поїду от лиця Твоєго*» (1909), псалма «*Пречистая Діво, мати Руського краю*» (1910), кант «*Хрестним древом*» (1919); хорові сцени та епізоди опери «*Різдвяна ніч*» (1872) М. Лисенка¹; 2) «*Велике славослів’я*» із «*Всенічної*» (1921), кондак «*Зі святими упокой*» із «*Панахиди*» (1922) К. Стеценка; псалма «*Ой хто, хто Миколая любить*» О. Кошиця (1920); 3) «*Милость мира*» із «*Служби Божої*» (1967) М. Федоріва; 4) «*Острозький триптих*» (1994) О. Козаренка.

Методи дослідження обумовлені міждисциплінарним синтезом, який охоплює наступні підходи до вивчення предмету дослідження: *історико-типологічний* – з’ясовує специфіку пізнання законів музичної культури християнського світу як співдії репрезентантів духовного співу (співаків, регентів, композиторів) на різних етапах її становлення та розвитку, в тому числі, в сучасному музикознавстві; *історіографічний* – уможлиблює вивчення духовного співу в якості складової історико-стильової системи в її міжкультурних зв’язках та спадкоємності явищ; *феноменологічний* – для усвідомлення духовного співу в аспекті національно-культурної унікальності; *жанровий* – уможлиблює виявлення типів інтонування та їх спадкоємність у національному духовному хоровому мистецтві; *стильовий* – сприяє розумінню принципів індивідуально-композиторського мислення; *семантичний* – спрямований на усвідомлення художньої сутності музичного тексту як знакової системи; *когнітивний* – націлений на осмислення синергії духовного співу як Богоспількування; *хорознавчий* – висвітлює специфіку фахової профілізації; *інтерпретаційний* – концентрує увагу дослідника на увиразненні специфіки вокально-хорового мистецтва у виконавській інтерпретації; *системно-структурний* – виявляє універсальні принципи музичного твору як ієрархічної системи та моделювання духовного співу як художньої цілісності.

Теоретична база спирається на фундаментальні розділи сучасного музикознавства: *історія церковно-співочого мистецтва та медієвістика* (М. Антонович, Д. Болгарський, Н. Герасимова-Персидська, В. Зінченко, О. Зосім, Л. Корній, Н. Костюк, О. Кошиць, Б. Кудрик, С. Осадча, Н. Сиротинська, Н. Супрун-Яремко, О. Цалай-Якименко, О. Шевчук,

¹ Колядки «*Добрий вечір тобі, пане господарю*», «*Чи дома, дома бідная вдова*» (I картина першої дії), духовний кант «*Ой дивнес народження Божого сина*», велика хорова сцена першої дії II картини («*Ходив, походив місяць по небі*», «*Ой співали три янголи*»).

Ю. Ясіновський); *українська музична культура* (О. Бенч-Шокало, Т. Булат та Т. Філенко, Б. Грінченко, Н. Калуцка, Г. Карась, Л. Кияновська, О. Козаренко, Л. Корній та Б. Сюта, Л. Пархоменко, І. Романюк); *християнська антропологія музики* (О. Александрова, Д. Болгарський, Н. Варавкіна-Тарасова, Л. Шаповалова); *теорія жанру та стилю* (І. Коханик, Б. Сюта, С. Шип); *хорознавство* (О. Батовська, Н. Белік-Золотарьова, І. Бермес, Л. Серганюк); *музичне діаспорознавство* (Г. Карась, Т. Прокопович, М. Федорів, І. Яців).

Наукова новизна отриманих результатів. У музикознавстві *вперше*: сформовано концепцію українського духовного співу як феномена композиторської інтерпретації у творчій практиці кінця ХІХ – ХХІ століть; запропоновано методика аналізу композиторської інтерпретації зразків українського духовного співу; надано авторську дефініцію українського духовного співу; проаналізовано повний корпус духовних хорів *a cappella* М. Лисенка; виокремлені жанрово-стильові константи українського духовного співу у композиторській творчості М. Лисенка, К. Стеценка та О. Кошиця; з'ясовано спадкоємність духовного співу в богослужбовій творчості композиторів української діаспори другої половини ХХ століття (зокрема М. Федоріва); здійснено системний аналіз «Острозького триптиха» О. Козаренка як приклад опрацювання православної монодії у композиторській творчості кінця ХХ століття. *Набули подальшого розвитку* положення сакральної творчості українських композиторів в контексті національних музично-семіотичних процесів.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали та висновки дисертації можуть бути залученими в навчальних дисциплінах для бакалаврів і магістрів закладів вищої освіти мистецького спрямування «Історія та теорія хорового виконавства», «Хорова література», «Аналіз музичних творів», «Музична інтерпретація», «Історія української музики», «Онтологія музичної творчості», а також навчальної дисципліни, «Практикум із церковного співу».

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації оприлюднені у доповідях на 13 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, в тому числі, в рамках наукових проєктів:

«Музична комунікація в питаннях та відповідях» (Харків, січень 2021 р.);

«Мистецтво та шляхи його осмислення в дослідженнях молодих науковців» (Харків, квітень 2021 р.);

«Диригентсько-хорова освіта: синтез теорії і практики» (Харків, жовтень 2021 р.; листопад 2022 р.; листопад 2023 р.);

«Явище школи у музичному виконавстві та музикознавстві: історія та сучасність» (Одеса, листопад 2021 р.);

«Мистецтво та наука в сучасному глобалізованому просторі» (Харків, травень 2022 р.);

«ХНУМ імені І. П. Котляревського 105 років: звершення та випробовування» (Харків, жовтень 2022 р.);

«Сучасне слово про мистецтво: наука та критика» (Харків, лютий 2023 р.; лютий 2024 р.);

«Владислав Заремба в соціокультурному просторі XIX століття» (Хмельницький, травень 2023 р.);

«Вища музично-театральна освіта Харкова: 100 років єднання» (Харків, жовтень 2023 р.);

Друга наукова студентська конференція РМД Українського вільного університету (Мюнхен, квітень 2024 р.); а також: Перший і Другий всеукраїнський конкурс науково-творчих презентацій імені Ірини Полусмяк (Харків, червень 2023 р.; Харків, травень 2024 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 6 статей у спеціалізованих фахових виданнях, рекомендованих і затверджених МОН України (4 – одноосібних, 2 – у співавторстві), а також одна стаття в науковому зарубіжному виданні, внесеному до міжнародних наукометричних баз:

1. Яструб, О. (2019). Музично-просвітницька діяльність М. Лисенка як феномен національної самоідентифікації. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*, 55, 92–104, DOI: <http://dx.doi.org/10.34064/khnum1-55.07>

2. Яструб, О. (2021). Опера «Різдвяна ніч» М. Лисенка: українська картина світу XIX століття. *Музичне мистецтво і культура: науковий вісник*, 2, 32, 49–61, DOI: <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2021-32-2-5>

3. Яструб, О. (2023). Богослужбовий спів у композиторській інтерпретації (на прикладі «Великого славослів'я» з «Всенічної» К. Стеценка). *Fine Art and Culture Studies*, 1, 158–167, DOI: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-1-21>

4. Яструб, О. (2023). Духовні хоріві твори українських композиторів першої третини XX століття: жанрово-стильові та виконавські принципи. *Аспекти історичного музикознавства*, 30, 105–133, DOI: <http://dx.doi.org/10.34064/khnum2-30.06>

5. Романюк, І. & Яструб, О. (2023). «Острозький триптих» О. Козаренка: досвід композиторської інтерпретації православної монодії. *Fine Art and Culture Studies*, 4, 63–74, DOI: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-4-9>

6. Романюк, І. & Яструб, О. (2024). Спадкоємність традиції українського духовного співу у композиторській творчості митців сьогодення (на прикладі «Острозького триптиха» О. Козаренка). *Fine Art and Culture Studies*, 3, 82–94, DOI: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-3-12>

7. Yastrub O. (2021). Composer's interpretation of genre of cherubim song in M. Lysenko's creativity. *European Journal of Arts*, 4, 125–131, DOI: <https://doi.org/10.29013/EJA-21-4-125-131>

Характеристика особистості здобувача. Яструб Олена Миколаївна здобула повну вищу освіту в Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського у 2015 році за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво», освітня програма «Хорове диригування», ступінь магістра з присвоєнням професійних кваліфікацій «диригент хору; науковець-дослідник; викладач вищого навчального закладу».

Навчалась в аспірантурі (форма здобуття освіти – поза аспірантурою) ХНУМ імені І. П. Котляревського з 12.11.2020 до нині на кафедрі інтерпретології та аналізу музики (науковий керівник – кандидат

мистецтвознавства, доцент І. А. Романюк).

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою з правильним вживанням лінгвістичної та спеціальної термінології. Стиль викладених в дисертації матеріалів дослідження – науковий.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час виконання дисертації здобувач дотримувалася принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Як результат попередньої експертизи дисертації Яструб Олени Миколаївни у межах публічної презентації наукових результатів дисертації, проведеної на засіданні кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського та повноти основних результатів дослідження

УХВАЛЕНО:

1. Дисертація Яструб Олени Миколаївни **«Український духовний спів у композиторській інтерпретації: від М. Лисенка до О. Козаренка»**, представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво є ґрунтовним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Її зміст відповідає спеціальності 025 – Музичне мистецтво. Визначені мета та завдання повністю розв’язані, основні положення дисертації обґрунтовують наукову новизну. Обсяг та структура дисертації відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на ступінь доктора філософії. Результати дисертації пройшли апробацію на 13 науково-практичних конференціях; основні положення відображено у 7 наукових публікаціях та 7 публікаціях тез, виданих у збірниках матеріалів конференцій.

2. Викладене дозволяє дійти висновку, що дисертація **Яструб Олени Миколаївни «Український духовний спів у композиторській інтерпретації: від М. Лисенка до О. Козаренка»** має теоретичну, практичну значущість, наукову новизну; її результати можуть бути запроваджені до науково-теоретичної та практичної сфер музичного мистецтва України. Дисертація, подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам, передбаченим пунктами 10 та 11 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути представлена у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 – «Культура і мистецтво».

3. Рекомендувати дисертацію **Яструб Олени Миколаївни «Український духовний спів у композиторській інтерпретації: від М. Лисенка до О. Козаренка»**

до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 – «Культура і мистецтво».

Результати дисертаційного дослідження обговорено і схвалено на публічній презентації наукових результатів дисертації, яку було проведено на засіданні кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського.

Головуюча на публічній презентації наукових результатів дисертації:

Доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри інтерпретології
та аналізу музики Харківського
національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського



Л. В. Шаповалова